

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

معاونت پژوهش مرکز جهانی علوم اسلامی در برابر عقایدی که نویسنده در این پایان نامه اظهار کرده است ، مسؤوایتی ندارد.
استفاده از این اثر با ذکر منبع بلا مانع است.

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته فقه و معارف اسلامی

موضوع:

تفسیر تطبیقی آیه اکمال نزد فریقین

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد علی رضائی اصفهانی

استاد مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر فتح الله محمدی نجارزادگان

محقق:

جوشکون آنا

سال تحصیلی ۱۳۱۳-۱۳۱۴

تشکر و قدردانی :

وظیفه خود می دانم که از راهنمائی ها و

ارشادات استاد گرامی راهنما حضرت حجت

الاسلام و المسلمین دکتر محمد علی رضائی

اصفهانی - دامت براکاته - و استاد محترم مشاور

حضرت حجت الاسلام و المسلمین دکتر فتح الله

محمدی نجارزادگان - دامت براکاته - و از

مسئولان محترم کتابخانه مدرسه علمیه حجتیه و

امام خمینی (قدس الله نفسه الزکیه) و مؤسسه دار

الحدیث صمیمانه تشکر و قدردانی کرده ، برای

همه آنها آرزوی سلامتی و موفقیت می کنم.

۸.....	خلاصه ی از بخشهای پایان نامه.....
۱۰.....	پیشگفتار.....
۱۲.....	طرح تحقیق.....
۱۲.....	موضوع تحقیق.....
۱۲.....	اهداف تحقیق.....
۱۲.....	روش تحقیق.....
۱۲.....	پیشینه تحقیق.....
۱۷.....	ضرورت تحقیق.....
۱۷.....	سؤالات تحقیق.....
۱۸.....	فصل اول.....
۱۸.....	کلیات.....
۱۹.....	الف : مبانی مشترک تفسیری فریقین.....
۲۰.....	(۱) امکان فهم قرآن کریم وجواز تفسیر آن.....
۲۹.....	(۲) حرمت تفسیر برأی.....
۳۳.....	(۳) حجیت سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم.....
۳۴.....	(۴) عقل در تفسیر قرآن کریم.....
۳۸.....	ب: مبانی مختص فریقین.....
۳۹.....	(۱) حجیت سنت اهل بیت علیهم السلام در تفسیر قرآن کریم.....
۴۲.....	(۲) حجیت قول صحابه در تفسیر.....
۴۵.....	فصل دوم تفسیر اجمالی آیه اکمال.....
۴۶.....	مقدمه.....

۴۶ واژگان
۵۲ نگاهی به صیاق آیه.....
۶۰ تفسیر اجمالی آیه اکمال.....
۶۶ تحلیل عقلی در باره اکمال دین.....
۷۰ جمع بندی و نتیجه گیری.....
۷۲ فصل سوم.....
۷۳ مقدمه.....
۷۴ (۱) بخش اول روایات شأن نزول.....
۷۴ (۱/۱) روایات غدیر.....
۷۴ (۱/۱/۱) حدیث اول:
۷۵ (۲/۱/۱) حدیث دوم :
۷۶ (۳/۱/۱) حدیث سوم :
۷۸ (۴/۱/۱) حدیث چهارم :
۷۹ (۵/۱/۱) حدیث پنجم :
۸۱ (۶/۱/۱) حدیث ششم " حدیث صیام غدیر".....
۸۳ (۷/۱/۱) حدیث هفتم :
۸۳ (۸/۱/۱) حدیث هشتم :
۸۵ (۹/۱/۱) حدیث نهم :
۸۶ (۲/۱) روایات عرفه.....
۸۶ (۱/۲/۱) حدیث اول:
۸۷ (۲/۲/۱) حدیث دوم :
۸۷ (۳/۲/۱) حدیث سوم :

- ۸۸ (۴/۲/۱) حدیث چهارم :
- ۸۹ (۳/۱) جمع بندی روایات شأن نزول
- ۹۲ راه حل دیگر برای تعیین روز نزول آیه اکمال
- ۹۳ (۲) بخش دوم
- ۹۳ (۱/۲) حدیث اول :
- ۹۴ (۲/۲) حدیث دوم :
- ۹۷ (۳/۲) حدیث سوم :
- ۹۷ (۴/۲) حدیث چهارم :
- ۹۸ (۵/۲) حدیث پنجم :
- ۹۸ (۶/۲) حدیث ششم :
- ۹۸ (۷/۲) حدیث هفتم :
- ۹۹ جمع بندی و نتیجه گیری
- ۹۹ (۳) بخش سوم در فضیلت روز غدیر خم
- ۹۹ (۱/۳) حدیث اول :
- ۱۰۰ (۲/۳) حدیث دوم :
- ۱۰۱ (۳/۳) حدیث سوم :
- ۱۰۱ (۴/۳) حدیث چهارم :
- ۱۰۲ (۵/۳) حدیث پنجم :
- ۱۰۲ (۶/۳) حدیث ششم :
- ۱۰۳ (۷/۳) حدیث هفتم :
- ۱۰۳ (۸/۳) حدیث هشتم :
- ۱۰۴ (۹/۳) حدیث نهم :

- ۱۰۵..... جمع بندی و نتیجه گری
- ۱۰۷..... فصل چهارم آیه اکمال از دیدگاه مفسران
- ۱۰۷..... مقدمه
- ۱۰۷..... (۱/۱) ابو الحسن علی بن ابراهیم قمی در تفسیرش چنین می نویسد:
- ۱۰۸..... (۲/۱) ابو جعفر محمد بن حسن شیخ طوسی
- ۱۰۹..... (۳/۱) ابو علی فضل بن حسن شیخ طبرسی (۵۴۸ هق)
- ۱۱۰..... (۴/۱) ابو المحاسن حسین بن حسن جرجانی
- ۱۱۱..... (۵/۱) ملا فتح الله کاشانی
- ۱۱۲..... (۶/۱) بهاء الدین محمد شیخعلی شریف لاهیچی
- ۱۱۴..... (۷/۱) مولی محسن کاشانی
- ۱۱۵..... (۸/۱) نور الدین محمد بن مرتضی کاشانی
- ۱۱۵..... (۹/۱) علی بن حسین ابی جامع عاملی
- ۱۱۶..... (۱۰/۱) سید عبد الله شبر
- ۱۱۷..... (۱۱/۱) سید عبد الله شبر (۱۲۴۲ هق) در تفسیر شبر
- ۱۱۷..... (۱۲/۱) سید علی حائری تهرانی
- ۱۱۸..... (۱۳/۱) محمد جواد مغنیه
- ۱۲۰..... (14/۱) علامه طباطبائی
- ۱۲۱..... (15/۱) سید عبد الحسين طیب
- ۱۲۲..... (16/۱) آیت الله ناصر مکارم شیرازی
- ۱۲۳..... (17/۱) محمد حسین فضل الله
- ۱۲۴..... (18/۱) سید محمد حسینی شیرازی
- ۱۲۶..... (19/۱) سید محمد حسینی همدانی

- ۱۲۸ 20/۱) سید علی اکبر قرشی
- ۱۲۹ جمع بندی دیدگاه ها
- ۱۳۰ ۲) آیه اکمال از دیدگاه مفسران مذهب اهل سنت
- ۱۳۰ ۱/۲) سفیان بن سعید ثوری
- ۱۳۰ ۲/۲) عبد الرزاق بن همام صنعانی
- ۱۳۱ ۳/۲) ابو جعفر محمد بن جریر طبری
- ۱۳۲ ۴/۲) أبی جعفر النحاس
- ۱۳۳ ۵/۲) أحمد بن علی الجصاص
- ۱۳۳ ۶/۲) علی بن احمد الواحدی ابو الحسن
- ۱۳۴ ۷/۲) محمود بن عمر جار الله زمخشری
- ۱۳۴ ۸/۲) الحسين بن مسعود الفراء البغوی ابو محمد
- ۱۳۵ ۹/۲) عبد الرحمن بن علی ابن الجوزی
- ۱۳۶ ۱۰/۲) یکی از مفسران اهل سنت ابو عبدالله محمد بن احمد قرطبی
- ۱۳۷ ۱۱/۲) ابو سعید عبد الله بن عمر بیضاوی
- ۱۳۷ ۱۲/۲) ابو الفداء اسماعیل بن کثیر دمشقی
- ۱۳۸ ۱۳/۲) عبد الرحمن بن محمد ثعالبی
- ۱۳۸ ۱۴/۲) جلال الدین عبد الرحمان بن ابی بکر سیوطی
- ۱۴۰ ۱۵/۲) محلی و سیوطی
- ۱۴۰ ۱۶/۲) فخر رازی
- ۱۴۱ ۱۷/۲) محمد بن محمد العمادی ابو السعود
- ۱۴۲ ۱۸/۲) محمد بن علی شوکانی
- ۱۴۲ ۱۹/۲) ابو البرکات عبد الله بن احمد نسفی

۱۴۳ سید قطب (۲۰/۲)
۱۴۴ جمع بندی دیدگاه ها
۱۴۵ فصل پنجم
۱۴۶ نقد و بررسی شبهات
۱۴۶ ابهامات و سؤالات
۱۴۶ مربوط به آیه اکمال
۱۴۶ مقدمه
۱۴۶ (۱) دین اسلام قبل از نزول آیه اکمال دین ناقص بود یا نه؟
۱۴۹ (۲) آیا خداوند تا آخر عمر رسول خدا از دین اسلام راضی نبود؟!؟
۱۵۰ (۳) آخرین فریضه ای که نازل شد چیست؟
۱۵۳ نتیجه گیری
۱۵۷ (۴) آیا دین اسلام با تحریم گوشتهایی خبیث مذکور در بالای آیه به کمال رسیده است؟
۱۵۸ (۵) آیا دین اسلام با فریضه حج به کمال رسید؟
۱۶۰ (۶) آیا دین اسلام با فتح مکه به کمال رسید؟
۱۶۲ (۷) آیا دین اسلام در طول زمان ناقص می شود؟
۱۶۷ (۸) فخر رازی در تفسیر آیه اکمال بر شیعه ایراد دارد.
۱۷۰ (۹) اشکالات مفسران اهل سنت نسبت به احادیث غدیر خم.
۱۷۳ (۱۰) آیا روایت ابی سعید خدری را شیعیان جعل کرده اند؟!؟
۱۷۵ (۱۱) آیا روز عرفه عید است؟!؟
۱۷۷ سخن پایانی
۱۸۲ چکیده انگلیسی:
۱۸۴ فهرست منابع

فهرست آیات ۱۹۹

فهرست روایات ۲۰۳

خلاصه ی از بخشهای پایان نامه

(۱) فصل اول : مبانی تفسیری تطبیقی قرآن کریم

این فصل دارای ۲ بخش عمده که هر کدام دارای بخشهای متعدد اند، است.

مبانی مشترک تفسیری فریقین در این بخش از چهار موضوع سخن به میان آمده است:

(۱) امکان فهم قرآن کریم و جواز تفسیر آن .

(۲) حرمت تفسیر برای .

(۳) حجیت سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم .

(۴) عقل در تفسیر قرآن کریم .

مبانی مختص فریقین :

(۱) حجیت سنت اهل بیت رسول الله علیه السلام در تفسیر قرآن کریم .

(۲) حجیت قول صحابه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم در تفسیر قرآن کریم .

(۲) فصل دوم : تفسیر اجمالی آیه اکمال

این فصل دارای سه بخش مهم می باشد:

بررسی مهمترین واژگان آیه اکمال

نگاهی به سیاق آیه اکمال در بخش آیه اکمال با ملاحظه سیاق آیات قبل و بعد بررسی شده و

معلوم شد که آیه اکمال یک فقره کامل و مستقل در آیه سوم مائده است .

تبیین و توضیح معانی و مفاهیم آیه اکمال .

(۳) فصل سوم : آیه اکمال در روایات فریقین : در این فصل آیه اکمال با نقل روایات ، از چند

بعد بررسی شده است، این فصل سه بخش دارد:

روایات شأن نزول : روایات شأن نزول بدو بخش روایات غدیر و عرفه تقسیم شده است و

سیزده روایات از مصادر حدیثی فریقین نقل شده و در آخر جمع بندی و نتیجه گیری شده که بنابر

ملاحظه روایات فریقین روز غدیر خم رد روز نزول آیه اکمال متعین می شود .

و روایاتی که دلالت دارند فریضه ولایت آخرین فریضه است و آن مکمل دین اسلام است ،

در این بخش هفت روایات نقل شده است .

و روایاتی در فضیلت روز غدیر خم ، در این بخش نه روایات نقل شده که دلالت بر فضیلت روز غدیر خم دارد بخاطر این که آیه اکمال دین اسلام است و بزرگترین عید مسلمین می باشد، و ثواب روزه آن برابر با ثواب روزه شست سال را دارد .

۴) فصل چهارم : آیه اکمال از دیدگاه مفسران فریقین

در این فصل مجموعاً چهل و یک تفسیر از تفاسیر فریقین مورد بررسی قرار گرفته است . در بخش اول این فصل آیه اکمال از نگاه مفسران بزرگ مکتب اهل بیت علیهم السلام، مانند علی بن ابراهیم قمی ، شیخ طوسی ، شیخ طبرسی ، مولی فیض کاشانی و علامه طباطبائی و ... بررسی شده است .

در بخش دوم آرای مفسران بزرگ اهل سنت مانند ابن جریر طبری ، قرطبی ، ابن کثیر ، فخر رازی ، سیوطی ، زمخشری و ... نقل و بررسی شده است .

۵) فصل پنجم : بررسی شبهات ، ابهامات و سؤالات مربوط به آیه اکمال . در این فصل یازده

شبهه ، ابهام و سؤال که در زیر ذکر شده ، مورد نقد و بررسی قرار گرفته است :

دین اسلام قبل از نزول آیه اکمال دین ناقص بود یا نه؟

آیا خداوند تا آخر عمر رسول خدا از دین اسلام راضی نبود؟!؟

آخرین فریضه ای که نازل شد چیست ؟

آیا دین اسلام با تحریم گوشت‌های خبیث مذکور در بالای آیه به کمال رسید؟

آیا دین اسلام با فریضه حج به کمال رسید؟

آیا دین اسلام با فتح مکه به کمال رسید؟

آیا دین اسلام در طول زمان ناقص می شود؟

فخر رازی در تفسیر آیه اکمال بر شیعه ایراد دارد.

اشکالات مفسران اهل سنت نسبت به احادیث غدیر خم .

آیا روایت ابی سعید خدری را شیعیان جعل کرده اند؟!؟

آیا روز عرفه عید است؟!؟

و در پایان نتایج کلی به دست آمده از مجموع پایان نامه بطور خلاصه یاد آوری شده است.

پیشگفتار

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على خير خلقه محمد و آله الطاهرين
دين اسلام يگانه دين كامل و جامع است که می تواند بشر را از ظلمات جهل و انانیت نجات
دهد و او را به راهی هدایت کند که پیمودن آن موجب آزادی ، پاکی و سلامتی او از هر گونه آفات
گردد.

پیامبر گرامی اسلام در طول ۲۳ سال نبوت خود با تحمّل رنجها و مشقتهاى فراوان، توانیست
وظیفه سنگین که همان تبلیغ دین خداوند متعال بود، به انجام برساند.

کامل شده این دین عزیز را یک آیه ای پر ارزش در یک روز خجسته بر همگان مژده داد.
"الْيَوْمَ يَأْسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ
نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا"^۱

" امروز ، کافران از آیین شما ، مأیوس شدند ، بنابر این ، از آنها نترسید و از (مخالفت) من
بترسید، امروز دین شما را کامل کردم ، و نعمت خود را بر شما تمام نمودم ، و اسلام را به عنوان
آیین (جاودان) شما پذیرفتم"

چه فرخنده روزی ست این روز ، چه خجسته مکانی ست این مکان ، چه خوش خبری ست
این خبر !!

" امروز ، کافران از آیین شما ، مأیوس شدند ، بنابر این ، از آنها نترسید و از (مخالفت) من
بترسید امروز ، دین شما را کامل کردم ، و نعمت خود را بر شما تمام نمودم ، و اسلام را به عنوان
آیین (جاودان) شما پذیرفتم"

در این نوشتار ابعاد این خبر الهی بررسی و تحقیق شده است ، آن هم بطور تطبیقی و مقارنه
ای بین دو مکتب اهل بیت و اهل سنت. در پایان سعی شده به برخی شبهات ، ابهامات و سؤالات
مربوطه جواب داده شود.

اللهم وفقنا لما تحب و ترضى

اللهم صلى على محمد و آل محمد و عجل فرجهم

شهر مقدس قم

جوشکون انا

۱۹ ذی القعدة ۱۴۲۵ هـ.ق.

۱۲ دی ۱۳۸۳ هـ.ش.

1 Januray 2005

طرح تحقیق :

موضوع تحقیق

قرآن کریم بعنوان کتاب آسمانی مسلمانان معارفی را در بر دارد، برخی از آیات این کتاب دارای اهمیت فوق العاده است زیرا مربوط به حوادث مهمی می باشد که در صدر اسلام رخ داده است.

یکی از این آیات آیه اکمال دین است که مربوط می شود به کامل شدن دین مبین اسلام. مفسران و دانشمندان اسلامی در باره این آیه دیدگاههای متعددی بیان داشته اند، اما مهمترین مسأله این است که کدام دیدگاه با ظاهر قرآن کریم و سایر احادیث سازگاری دارد.

در این نوشتار همین موضوع به صورت مقارنه ای مورد بحث و بررسی قرار گرفته و در پایان به شبهات و پرسشهای مربوطه پاسخ داده می شود.

اهداف تحقیق

- ۱ بررسی تطبیقی دیدگاههای شیعه و اهل سنت در مورد آیه اکمال
- ۲ اثبات رابطه آیه اکمال با ولایت امیر المؤمنین علی علیه السلام
- ۳ بررسی و نقد شبهات مربوطه

روش تحقیق

روش ما در این تحقیق روش کتابخانه ای است که با جمع آوری مدارک تاریخی و حدیثی و تحلیل و نقد، همراه است

پیشینه تحقیق

با توجه به این که موضوع مورد بحث ما از آیات قرآن کریم می باشد مفسران به طور طبیعی به آیه اکمال پرداخته اند و روایات فریقین نیز در باره شأن نزول این آیه فراوان است بنابراین این پیشینه این بحث با تاریخ تفسیر و حدیث پیوند دارد، به طور نمونه در باره آیه اکمال در قدیمیترین آثار حدیثی و تاریخی مثل مسند ابی داوود طیالسی (م ۲۰۴ هق) روایاتی موجود می باشد. و این آیه در طول قرنهای توجه هر محقق و مفسری را به خود جلب کرده است، پس سابقه تحقیق آیه اکمال از حیث کتب تفسیری و روایی بسیار گسترده است.

کتابهای را که در باره آیه اکمال دارای مطالب قابل توجه اند بطور فهرستوار ذکر می کنیم:

۱- التکمیل

بنابر گذارش الذریعه تنها کتابی که بطور مستقل در باره آیه اکمال نویخته شده کتابی است بنام " التکمیل " که توسط خطیب سید مرتضی حسین الا الله آبادی الهندی به زبان اردو نویخته شده و در هند به چاپ رسیده است.^۲

۲- آیات الغدير

پدیدآورنده این کتاب مرکز المصطفی للدراسات الاسلامیه است . این کتاب دارای پنج فصل می باشد و فصل چهارم در باره آیه اکمال نویخته شده است . این کتاب در سال ۱۴۱۹ هجری توسط مرکز المصطفی للدراسات الاسلامیه در ۳۷۴ صفحه به چاپ رسیده است.

۳- الغدير في الكتاب و السنة و الادب

مؤلف این کتاب ارزشمند علامه شیخ عبد الحسین احمد امینی نجفی است . علامه امینی در جلد اول الغدير در مبحث آیات غدير خم ، شأن نزول آیه اکمال را با استفاده از کتب اهل سنت بررسی کرده است . این کتاب در طول سالهای گذشته بارها به چاپ رسیده است ، ولی ما از چاپ ششم که در سال ۱۳۷۴ هجری توسط دار الکتب الاسلامیه به چاپ رسیده بود استفاده کردیم.

۴- شرح الاخبار فی فضائل الائمه الاطهار " علیهم السلام "

مؤلف این کتاب قاضی نعمان بن محمد مغربی (۳۶۳ هجری) است . این کتاب توسط مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین قم و با تحقیق سید محمد حسینی جلالی به چاپ رسیده است.

۵- جامع البيان عن تأويل آي القرآن (تفسیر طبری)

مؤلف این کتاب محمد بن جریر طبری است . او در تفسیر خود بحث روائی مفصلی را در باره آیه اکمال و شأن نزول آن مطرح کرده است . نسخه ای که ما از آن در این تحقیق استفاده کردیم نسخه ایست که توسط دار احیاء التراث العربی در بیروت و در سال ۱۴۲۱ هجری - ۲۰۰۱ م به چاپ رسیده است.

۶- شواهد التنزيل لقواعد التفضيل فی الايات النازلة فی اهل البيت صلوات الله وسلامه عليهم

^۲ آقا بزرگ الطهرانی ، الذریعه ۴ / ۴۱۸

مؤلف این کتاب عبید الله بن احمد حسکانی است. ایشان در کتاب خود در شأن نزول آیه اکمال چندین روایت نقل کرده است. این کتاب توسط وزارت ارشاد اسلامی در دو جلد با تحقیق شیخ محمد باقر محمودی به چاپ رسیده است.

۷- التبیان فی تفسیر القرآن

مؤلف این کتاب محمد بن الحسن طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰ هق) است. مرحوم شیخ طوسی در باره آیه اکمال بحثی نسبتاً جامع را در تفسیر خود مطرح کرده است. نسخه ای که ما در تحقیق خود استفاده کردیم، توسط دار احیاء التراث العربی در سال ۱۴۰۹ هق با تحقیق و تصحیح احمد حبیب قصیر عاملی در بیروت به چاپ رسیده است.

۸- مجمع البیان فی تفسیر القرآن

مؤلف این کتاب فضل بن حسن طبرسی می باشد. ایشان علاوه بر توضیح مفردات و معنای آیه اکمال روایاتی را پیرامون آن نقل کرده است. ما در نقل مطلب از تفسیر مجمع البیان از چاپ منشورات مؤسسه الاعلمی که در سال ۱۴۱۵ هق - ۱۹۹۵ م و در بیروت به چاپ رسیده است استفاده کردیم.

۹- تنبیه الغافلین عن فضائل الطالبین

مؤلف این کتاب شرف الاسلام بن سعید المحسن بن کرامه (۴۹۴ هق) است. مرحوم بن کرامه آیه اکمال را مورد بررسی قرار داده و در باره آیه اکمال احادیثی را ذکر کرده است. این کتاب در سال ۱۴۲۰ هق ۲۰۰۰ م توسط مرکز الغدیر للدراسات الاسلامیه و با تحقیق سید تحسین آل شیبیب موسوی به چاپ رسیده است.

۱۰- ما نزل من القرآن فی علی علیه السلام

مؤلف این کتاب ابی نعیم احمد بن عبد الله اصبهانی است. ابی نعیم در بررسی آیات نازل شده در باره علی علیه السلام آیه اکمال را هم ذکر می کند و روایاتی مبنی بر اینکه آیه اکمال در شأن علی علیه السلام و در غدیر خم نازل شده است، نقل می کند. ما از نسخه که توسط وزارت ارشاد اسلامی در تهران و در سال ۱۴۰۶ هق به چاپ رسیده است استفاده کردیم.

۱۱- مناقب علی بن ابی طالب "علیه السلام" و ما نزل من القرآن فی علی "علیه السلام"

مؤلف این کتاب ابو بکر احمد بن موسی بن مردویه اصفهانی می باشد. یکی از آیاتی که ایشان مورد بحث قرار داده آیه اکمال است و در باره آیه اکمال روایاتی را نقل کرده است. این

کتاب با کوشش عبد الرزاق محمد حسین حرزالدین جمع و ترتیب شده و در سال ۱۴۲۲ هـ ق - ۱۳۸۰ ش توسط دار الحدیث در قم تجدید چاپ شده است.

۱۲- مناقب آل ابی طالب

مؤلف این کتاب محمد بن علی بن شهر آشوب (۵۸۸ هـ ق) است . نویسنده در جلد دوم کتابش در بررسی قضیه غدیر خم آیه اکمال را هم مورد بحث قرار داده است . ما از چاپ مکتبه الحیدریه که در نجف اشرف و در سال ۱۳۷۶ هـ ق و ۱۹۵۶ م به چاپ رسیده است استفاده کردیم.

۱۳- عمده عیون صحاح الاخبار فی مناقب امام الابرار

مؤلف این کتاب یحیی بن حسن ابن البطریق (۵۳۳ - ۶۰۰ هـ ق) است . این کتاب در سال ۱۴۰۷ ق توسط مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین قم در ۴۷۵ صفحه به چاپ رسیده است.

۱۴- التحصین لاسرار ما زاد من أخبار کتاب الیقین

مؤلف این کتاب رضی الدین علی بن موسی ابن طاووس (۵۸۹ - ۶۶۴ هـ ق) است . این کتاب به نام الیقین هم شناخته شده است . مرحوم ابن طاووس در بررسی قصه غدیر خم متن کامل خطبه غدیر را نقل کرده که آن در بر دارنده شأن نزول آیه اکمال هم است . ما در بررسی آیه اکمال از چاپ مؤسسه دار الکتاب (الجزائری) که در سال ۱۴۱۳ هـ ق در قم به چاپ رسیده است استفاده کردیم .

۱۵- فرائد السمطین

مؤلف این کتاب ابراهیم بن محمد جوینی خراسانی (۶۴۴ - ۷۳۰ هـ ق) است . ایشان در قسمتی از کتابش احادیثی را از منابع اهل سنت در باره آیه اکمال و شأن نزول آن نقل کرده است . ما از نسخه که توسط مؤسسه المحمودی در بیروت و با تحقیق محمد باقر محمودی در سال ۱۳۹۸ هـ ق - ۱۹۷۴ م به چاپ رسیده است استفاده کردیم .

۱۶- جلالی الاذهان و جلالی الاحزان (تفسیر گازر)

مؤلف این کتاب جراجانی ، حسین بن حسن (متوفی اواخر قرن نهم) است . این تفسیر به زبان فارسی در ۱۰ جلد تدوین شده است . ما از چاپ دانشگاه تهران که در سال ۱۳۳۷ ش به چاپ رسیده است استفاده کردیم.

۱۷- الدر المنثور

مؤلف این کتاب جمال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر سیوطی (۹۱۱ هـ) است. سیوطی با نقل روایات فراوان در ذیل آیه اکمال آیه را مورد توجه قرار داده است. ما از چاپ دار الکتب العلمیه که در بیروت و در سال ۱۴۲۱ هـ - ۲۰۰۰ م به چاپ رسیده است استفاده کردیم.

۱۸- المیزان فی تفسیر القرآن

پدیدآورنده این کتاب علامه سید محمد حسین طباطبائی می باشد است. ایشان از جمله مفسرانی است که در تفسیر آیه اکمال بحث گسترده ای را مطرح کرده است. علامه طباطبائی در جلد پنجم تفسیر المیزان در ذیل آیه سوم مائده در مورد شأن نزول و معنی آیه اکمال مباحث دقیقی گشوده و در آخر آیه اکمال را در پرتو روایات بررسی کرده است. این کتاب در طول سالهای گذشته بارها به چاپ رسیده است. ولی ما از چاپ منشورات جماعه مدرسین حوزه علمیه قم، استفاده کردیم.

۱۹- خلاصه عباقات الانوار فی امامه الائمه الاطهار

مؤلف این کتاب علی حسینی میلانی است. مؤلف در جلدهای هفت، هشت و نه حدیث غدیر خم را بطور گسترده بررسی کرده است. ایشان در جلد هفتم که سند حدیث غدیر را و هم چنین در جلد هشتم و نهم که معنای حدیث غدیر را بحث و بررسی کرده است و در خصوص آیه اکمال مطالب و احادیث را ذکر کرده است. ما از نسخه چاپ مؤسسه بعثت که در قم و در سال، ۱۴۰۴ هـ به چاپ رسیده است استفاده کردیم.

۲۰- تفسیر نمونه

این کتاب را آیت الله ناصر مکارم شیرازی با همکاری جمعی از دانشمندان تألیف کرده است. آیه اکمال در تفسیر نمونه از جهات مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. ما از چاپ بیست و هفتم تفسیر نمونه که در سال ۱۳۷۸ ش توسط دار الکتب الاسلامیه در تهران به چاپ رسیده است استفاده کردیم.

۲۱- مع الشیعه لاثنی عشریه فی الاصول و الفروع

مؤلف این کتاب علی احمد سالوس است. او در جلد اول این کتاب از صفحه ۹۶ تا ۱۱۰ مسئله غدیر خم را مورد بررسی قرار داده است که بخش مهم این بحث مربوط به آیه اکمال می باشد. این کتاب در سال ۱۴۱۷ هـ - ۱۹۹۷ م توسط دار التقوی در مصر به چاپ رسیده است.

ضرورت تحقیق

مفسران به طور طبیعی به این آیه پرداخته اند، روایات فریقین نیز در باره شأن نزول این آیه فراوان است، لیکن بحث مستوفیاً به طور مقارنه ای منصفانه و دقیق که دیدگاه های فریقین را مطرح کند وجود ندارد پس لازم است یک تحقیق تفسیری تطبیقی در مورد آیه اکمال بعمل آید.

سؤالات تحقیق

آیا فقره " الْيَوْمَ يَبْسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَآتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا " از آیه سوم مانده در باره ولایت امام علی علیه السلام نازل شده است و شأن نزول این فقره چیست ؟

آیا در مورد شأن نزول این فقره احادیث و یا روایات تاریخی صحیح وجود دارد؟
دیدگاه مفسران فریقین در مورد شأن نزول این فقره چیست و این دیدگاه ها صحیح است یا

نه؟